85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том II

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том II

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ II

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение на проект №НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2069-2 (print)
ISBN 978-954-23-2070-8 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME II

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2069-2 (print)
ISBN 978-954-23-2070-8 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ II

МЕНИДЖМЪНТ, МАРКЕТИНГ, ПЛАНИРАНЕ, МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА, БИЗНЕС ИНФОРМАТИКА

МЕЖДУНАРОДНАТА ПРОИЗВОДСТВЕНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ
В СЪВРЕМЕННИЯ ТЕХНОЛОГИЧЕН БИЗНЕС
Проф. д.ик.н. Таня Горчева 7

INTEGRATION PROCESSES IN INTERNATIONAL BUSINESS: DIAGNOSIS
OF PREREQUISITES, PARAMETRIZATION AND SIMULATION
D. Sc. Econ., Professor, Illya Khadzhynov, D. Sc. Econ., Professor, Maryna Savchenko
Docent, PhD in Economics, Mariia Shkurat 16

ТЕРИТОРИАЛНИ ПРОПОРЦИИ, ДИСПРОПОРЦИИ… КОХЕЗИЯ?
(ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ)
Проф. д-р Веселин Бояджиев 25

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ЧОВЕШКИТЕ
РЕСУРСИ В КОНТЕКСТА НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19
Гл. ас. д-р Весела Петрова, Доц. д-р Боряна Трифонова,
Гл. ас. д-р Бориславa Гълъбова, **Проф. д-р Емил Димов** 34

ГРАДЪТ - ИКОНОМИЧЕСКИ КАТАЛИЗАТОР
ЗА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА РЕГИОНА
Проф. д-р Константин Калинков 43

ПОЛИТИКИ (НЕ)ОСНОВАНИ НА ДОКАЗАТЕЛСТВА
Проф. д-р Маргарита Богданова 51

КОНЦЕПТУАЛИЗИРАНЕ НА СИСТЕМНИ СТРАТЕГИЧЕСКИ ОБРАТИ
Проф. д-р Никола Янков 59

INSTITUTIONAL CHANGES IN THE PUBLIC ADMINISTRATION
OF AGRICULTURE TO INFLUENCE UKRAINIAN AGRO – EXPORTS
Assoc. Prof. Oksana Kiforenko, PhD 66

ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ
КОМПЕТЕНЦИЙ БЕЛОРУССКИХ МЕНЕДЖЕРОВ
Доктор экономических наук, профессор Наталья Маковская 74

ПРОБЛЕМЫ СТИМУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ
ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ
Профессор, доктор экономических наук Вардан Бостанджян,
Кандидат экономических наук, д-р Армине Захарян, **Юлиана Акобян** 80

СЪВРЕМЕННИ МАРКЕТИНГОВИ АСПЕКТИ НА ПАЗАРА
НА ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Ваня Григорова ……..…….. 91

РОЛЯТА НА ОРГАНИЗАЦИОННАТА КУЛТУРА
ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА
Доц. д-р Корнелия Тодорова ……..……..…….…….. 100

УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА
КАТО ФАКТОР НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ЕФЕКТИВНОСТТА
НА НОВА ПАРАДИГМА НА ИНДУСТРИАЛНОТО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Александър Александрович Сергеев …..……...…….……. 108

ОРГАНИЗАЦИОННИ ПРОЦЕСИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Анатолий Асенов …...…….…..……. 116

ПРОФЕСИОНАЛНО ПРЕГРЯВАНЕ И МОБИНГ
В ДИГИТАЛНА РАБОТНА СРЕДА
Доц. д-р Венета Христова …….……..……. 124

БИЗНЕС МОДЕЛИ И ТЕНДЕНЦИИ НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ
Доц. д-р Веселин Попов, Доц. д-р Петя Емилова ……..……. 132

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ИНФЛУЕНСЪР МАРКЕТИНАГА В БИЗНЕСА
Доц. д-р Виржиния Иванова …….……. 139

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ
ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ С УСЛУГИ НА БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Галина Захариева …….……. 147

ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ – КЛЮЧОВ ФАКТОР
ЗА ЕФЕКТИВНО УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОМЯНАТА
Доц. д-р Георги Кондев ……..…….……. 155

ВЛИЯНИЕ НА TQM И ВЪНШНИТЕ РИСКОВЕ
ВЪРХУ ПРОЦЕСИТЕ СВЪРЗАНИ С УПРАВЛЕНИЕ
НА ПРОМЯНАТА В ОРГАНИЗАЦИЯТА
Доц. д-р Георги Кондев, Докторант Ирена Михайлова …….……..……. 164

ЕКОИНОВАЦИИ И РЕСУРСНА ЕФЕКТИВНОСТ
Доц. д-р Дафина Донева …..……. 172

ЕТИКА И ЕТИЧНАТА ИНФРАСТРУКТУРА –
МОДЕЛИ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Евелина Парашкевова, Докторант Изабела Йонкова …….……. 179

МОДЕЛИРАНЕ НА ЕКСПОРТНАТА ПАЗАРНА ОРИЕНТАЦИЯ
Доц. д-р Здравко Любенов ……..……. 187

ВЛИЯНИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19
ВЪРХУ ДЪЛГОСРОЧНИТЕ НАГЛАСИ И НАВИЦИТЕ
ПРИ ПОТРЕБЯВАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТИ
Доц. д-р Иван Марчевски, Ас. д-р Криста Нейкова ……..……. 191

РЕЦЕСИЯТА ПОРОДЕНА ОТ COVID-19 И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ
ЗА ПРОМЕНИ В БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Доц. д-р Людмил Несторов ……..……. 199

РЕКЛАМНИТЕ АГЕНЦИИ В КОМУНИКАЦИОННИЯ ПРОЦЕС
Доц. д-р Пенка Горанова ……...…….……. 210

ЕФЕКТЪТ НА РОЗЕНТАЛ – КОНТРОЛНИ И УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Пепа Стойкова, Доц. д-р Ирена Емилова ……...…….……. 218

ДИГИТАЛНАТА ЕКОСИСТЕМА – ТЕХНОЛОГИИ И БИЗНЕС МОДЕЛИ
Доц. д-р Петя Емилова, Доц. д-р Веселин Попов ……...……...……. 227

РАЗБИРАНЕ ЗА РОЛЯТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО
В ПОСТИГАНЕТО НА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Румяна Златева ……..……. 234

НАМАЛЯВАНЕ НА РАСТЕЖА И ДЕСТАБИЛИЗИРАЩИ
ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ
ГЛОБАЛНАТА ИКОНОМИКА
Доц. д-р Румяна Златева, Доц. д-р Али Балканли ……..……. 241

ТЕОРЕТИЧНИ И ЕМПИРИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА КОМУНИКАЦИОННАТА
ПОЛИТИКА НА ТЪРГОВСКАТА СТРУКТУРА
Доц. д-р Христина Михалева, Х. ас. д-р Светла Атанасова ……..……. 250

МЯСТО И СЪДЪРЖАНИЕ НА ПРОЦЕСА ЗА УПРАВЛЕНИЕ
НА ПРОЕКТИ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ОСТАНАЛИТЕ ПРОЦЕСИ
Доц. д-р Христо Сирашки ……..…… 259

УПРАВЛЕНИЕ НА ИНОВАЦИИТЕ В ИНДУСТРИАЛНОТО
ПРЕДПРИЯТИЕ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Гл. ас. д-р Бориславa Гълъбова ……..……..…… 266

ДИФУЗИЯТА НА ИНОВАЦИИ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Даниела Илиева ……..……...…. 276

АЛГОРИТЪМ ЗА ФИНАНСОВО УПРАВЛЕНИЕ
В ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНСТИТУЦИЯ
Гл. ас. д-р Деница Загорчева ……....…. 284

УПРАВЛЕНИЕ НА КАРИЕРАТА –
ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ
Гл. ас. д-р Десислава Алексиева ……....…. 292

УПРАВЛЕНИЕ НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО В ОРГАНИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Елена Йорданова ……..…..… 298

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПЛАНИРАНЕТО
НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА БИЗНЕСА
Гл. ас. д-р Елица Лазарова …….……..... 303

ГЛОБАЛНАТА ТЪРГОВИЯ С ВИСОКОТЕХНОЛОГИЧНИ
ПРОДУКТИ КАТО ДВИГАТЕЛ НА РАСТЕЖА
Гл. ас. д-р Ивайло Петров …….…..…. 312

ВЛИЯНИЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО
ВЪРХУ ЦИФРОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ
Гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова …….……..… 320

СТРАТЕГИЧЕСКА КОРПОРАТИВНА ОТГОВОРНОСТ –
ОСОБЕНОСТИ И ЗНАЧЕНИЕ ЗА ОРГАНИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Милен Динков …… 328

МЕДИКО-ГЕОГРАФСКАТА КОХЕЗИЯ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Нели Веселинова …… 335

СЪСТОЯНИЕ НА БЪЛГАРСКИЯ ИЗНОС В КОНТЕКСТА
НА ПАНДЕМИЯТА ОТ КОВИД-19
Гл. ас. д-р Недялко Несторов ……..…..…… 343

КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ
КАТО КОМПОНЕНТ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ –
ВЗАИМОВРЪЗКИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Гл. ас. д-р Станислава Стоянова …….……. 349

ИНТЕГРИРАНИТЕ ТЕРИТОРИАЛНИ ИНВЕСТИЦИИ КАТО ИНСТРУМЕНТ
ЗА ПОСТИГАНЕ НА КОНВЕРГЕНЦИЯ МЕЖДУ РЕГИОНИТЕ
Ас. д-р Мариела Стоянова …….……. 357

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ ПРИ КРИЗА - СЪВРЕМЕННИ
ИЗМЕРЕНИЯ И ВЪЗМОЖНИ БИЗНЕС РЕШЕНИЯ
Ас. д-р Надежда Стефанова ……..…. 363

РОЛЯ И ЗНАЧЕНИЕ НА РЕКЛАМНИЯ ПРОЦЕС В АГРОБИЗНЕСА
Ас. д-р Пламен Петров ……..……. 371

INTERNATIONAL ENTREPRENEURSHIP IN THE NEXT NORMAL:
CHALLENGES AND OPPORTUNITIES
Sen. lect. Margarita Mihaylova, PhD …….…….. 378

СИСТЕМИ ЗА ЕФЕКТИВНОСТ НА МАРКЕТИНГОВАТА
ДЕЙНОСТ В ДИГИТАЛНА СРЕДА
Д-р Ралица Янева …….…. 385

ПРЕСТРУКТУРИРАНЕ НА МЪРЧАНДАЙЗИНГОВОТО ПРОДУКТОВО НИВО ПОСРЕДСТВОМ МАТРИЦАТА ARTHUR D. LITTLE – A. D. L.
Х. ас. д-р Светла Атанасова ……..... 393

THE IMPACT OF ELECTRONIC HUMAN RESOURCES MANAGEMENT PRACTICES ON ACHIEVING COMPETITIVE ENTREPRENEURSHIP FOR BUSINESS ORGANIZATIONS
Mohamed Mostafa Ali AlBaz, PhD, Lecturer,
Adham Said Ali Ibrahim, MSC, PhD Student ……..……..… 401

УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТНИ ЕКИПИ В МУЛТИПРОЕКТНА СРЕДА
Докторант Боян Врančев ……..…….. 409

ИНОВАЦИИ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА „ЗЕЛЕНИ“ ПОЛИТИКИ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО
Докторант Владо Божилов ……...……..……. 416

КОНФЛИКТИТЕ В ОРГАНИЗАЦИЯТА И УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ
Докторант Мария Велкова ……..… 425

ОТРАСЛИ НА ИКОНОМИКАТА

КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЯТ ТУРИЗЪМ И БЪЛГАРСКАТА ПРОЕКЦИЯ
Проф. д-р Марияна Божинова ……..… 435

ИНДУСТРИАЛНА ПОЛИТИКА В ДЪРЖАВИ С РАЗВИВАЩИ СЕ ПАЗАРИ В КОНТЕКСТА НА ИНДУСТРИЯ 4.0
Проф. д.ик.н. Евгений Савелев, Проф. д.ик.н. Виталина Куриляк …….…….. 443

ОСОБЕНОСТИ НА ФОРМИРАНЕ НА МЕХАНИЗМА НА УПРАВЛЕНИЕ НА СОЦИАЛНО ОТГОВОРНИТЕ КОМПАНИИ ВЪВ ВЕРИГАТА НА ДОСТАВКИТЕ
Проф. д-р Анета Денева, Докторант Рустам Асланзаде ……..... 451

БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ КАТО АТРАКТИВНИ НИЪРШОРИНГ ДЕСТИНАЦИИ
Проф. д-р Любчо Варамезов, Кармен Врančев ……... 457

ДИГИТАЛНАТА ИНФРАСТРУКТУРА – ИНСТРУМЕНТ НА УПРАВЛЕНСКОТО КОНСУЛТИРАНЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА СМАРТ ТУРИЗМА
Доц. д-р Николай Цонев, Докторант Данаил Алеков ……..…….. 464

ВЛИЯНИЕ НА КРИЗИСНИТЕ СЪБИТИЯ ВЪРХУ ТЪРГОВИЯТА НА ДРЕБНО
Доц. д-р Венцислав Перков ……. 472

ЗНАЧИМОСТ НА АГРАРНИЯ СЕКТОР ЗА НАЦИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА
Доц. д-р Виолета Блажева …….…….. 480

НОВИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯ БИЗНЕС
В ДИГИТАЛНА СРЕДА
Доц. д-р Искра Пантелеева ……..….. 488

ТУРИЗЪМ В УСЛОВИЯТА НА COVID-19
Доц. д-р Любка Илиева ……..….. 497

ФОРМИРАНЕ НА СЕНЗОРНИ ИЗЖИВЯВАНИЯ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ
ПАКЕТИ КАТО ФАКТОР ЗА ЗАВРЪЩАНЕ НА ТУРИСТИТЕ
В ДЕСТИНАЦИЯТА
Доц. д-р Мариана Янева, Д-р Ралица Георгиева ……..… 505

БИЗНЕС ИДЕНТИФИКАЦИЯ НА ПРОДУКТИТЕ ПО ЗДРАВЕН ТУРИЗЪМ
И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА РАЗВИТИЕТО ИМ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ
РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Мариана Янева, Д-р Стилияна Басмаджиева ……. 513

СЪСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКИЯ АГРАРЕН СЕКТОР
В УСЛОВИЯ НА ТРАНСФОРМИРАЩА СЕ
КЪМ УСТОЙЧИВОСТ ИКОНОМИКА
Доц. д-р Марина Николова ……..…… 523

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА УСТОЙЧИВ КООПЕРАТИВЕН
МОДЕЛ В БЪЛГАРСКОТО СЕЛСКО СТОПАНСТВО
Доц. д-р Маруся Линкова ……..….. 532

ИЗИСКВАНИЯ ОСИГУРЯВАЩИ ЗДРАВОСЛОВНИ
И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД В ЦЕХОВЕТЕ
ЗА КОНФЕКЦИОНИРАНЕ НА ОБУВНИ ИЗДЕЛИЯ
Доц. д-р Николай Карев ……..……. 539

ТЪРГОВИЯТА НА БЪЛГАРИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ –
АНАЛИЗИ И ТЕНДЕНЦИИ
Доц. д-р Петранка Мидова ……..…… 547

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОЦЕНКА НА ПАКЕТИ ОТ АКЦИИ
Доц. д-р Светослав Илийчовски ……..... 555

ВЪЗНИКВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ТЕКСТИЛНАТА ИНДУСТРИЯ
В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Сергей Найденов, Докторант Калин Петров Киряков …….. 564

ОМНИКАНАЛНАТА ИНТЕНЗИВНОСТ НА АСОРТИМЕНТНО ПРЕДЛАГАНЕ
КАТО ДЕТЕРМИНАНТА НА ПОТРЕБИТЕЛСКАТА УДОВЛЕТВОРЕНОСТ
Доц. д-р Симеонка Петрова …. ……...571

КООПЕРИРАНЕ И СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ ЗА УСТОЙЧИВ
РАСТЕЖ И ТЕХНОЛОГИЧНО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Славена Стоянова ……..…… 579

РЕГИОНАЛНАТА ПОЛИТИКА И ПРОГРАМИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ
ТЕРИТОРИЯТА И ТУРИЗМА В СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Тихомир Личев ……. 587

СОЦИАЛНАТА КОХЕЗИЯ – ХАРАКТЕРИСТИКИ
И ТЕОРЕТИЧНА РАМКА
Гл. ас. д-р Ваня Ганева ……..….. 595

КОРПОРАТИВНА СОЦИАЛНА БЕЗОТГОВОРНОСТ
Гл. ас. д-р Емил Николов …… 603

ЗАЕТИТЕ ЛИЦА В ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ –
СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Зоя Иванова …… 611

ИНТЕЛИГЕНТНИ РЕШЕНИЯ ЗА ТЪРГОВИЯ НА ДРЕБНО –
ОБЛАЧНА БАЗИРАНА ТОЧКА НА ПРОДАЖБА
Гл. ас. д-р Иван Маринов …… 619

КРЪГОВАТА ИКОНОМИКА - МОДЕЛ ЗА ПОВИШАВАНЕ
УСТОЙЧИВОСТТА НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева ……... 625

ДИНАМИКА В ЗАЕТОСТТА НА ЛЕГЛОВАТА БАЗА ПО БЪЛГАРСКОТО
ЧЕРНОМОРИЕ ЗА ПЕРИОДА 2019-2021г.
Гл. ас. д-р Любомира Тодорова……632

ПРИЛОЖЕНИЕ НА СКЛАДОВИТЕ СИСТЕМИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА
ТЪРГОВСКИТЕ ПРОЦЕСИ ПРИ ОМНИКАНАЛНИ ТЪРГОВЦИ
Гл. ас. д-р Марияна Кътева…….. 638

ХОТЕЛИЕРСТВОТО В БЪЛГАРИЯ В УСЛОВИЯТА НА COVID-19
Гл. ас. д-р Павлин Павлов ……..……645

ПЛАНЪТ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ И УСТОЙЧИВОСТ
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ – СМЯНА НА ПРИОРИТЕТИТЕ
В ТРАНСПОРТНИЯ СЕКТОР
Гл. ас. д-р Петя Коралова-Ножарова, Гл. ас. д-р Щерьо Ножаров…….……651

МРЕЖОВИ ВЕРИГИ НА ДОСТАВКА В АГРОБИЗНЕСА
Гл. ас. д-р Радка Ненова ……..…….…….659

ДИНАМИКА И РАЗВИТИЕ НА ПРОИЗВОДИТЕНОСТТА
НА ТРУДА В СЕКТОР УСЛУГИ
Гл. ас. д-р Силвия Господинова …….……...667

СЪЩНОСТНИ АСПЕКТИ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева ……..……675

ФОТОВОЛТАИЧНИТЕ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТА
НА ЗЕЛЕНАТА СДЕЛКА
Гл. ас. д-р Явор Станев ……681

ТЕРИТОРИАЛНА КОНЦЕНТРАЦИЯ НА СЕКТОР НЕДВИЖИМА
СОБСТВЕНОСТ И ФАКТОРИТЕ, КОИТО МУ ВЛИЯЯТ
Гл. ас. д-р Яна Стоенчева ……..….. 686

ФАКТОРИ, ВЛИЯЕЩИ ВЪРХУ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИТЕ
НАМЕРЕНИЯ НА МЛАДИТЕ
Ас. д-р Ивайло Костов ……..695

НАЧИНИ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ДРЕБНИЯ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ
БИЗНЕС В СФЕРАТА НА ТУРИЗМА СЛЕД COVID-19
Ст. преп. Елка Узунова ……702

ПРОИЗВОДСТВО НА ВОДОРОД ЧРЕЗ ЯДРЕНИ ЦЕНТРАЛИ –
ПЕРСПЕКТИВИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Д-р Борислав Боев ……...……..708

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ТРЪЖНИТЕ ПРОЦЕДУРИ В УПРАВЛЕНИЕТО
НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ЗЕМИ – АКЦЕНТИ И ПРОБЛЕМИ
Доктор Валери Велковски ……..…….716

ПРОГРАМАТА ЗА ПРОФИЛАКТИКАИ РЕХАБИЛИТАЦИЯ
НА НОИ КАТО ЧАСТ ОТ ДЪРЖАВНАТА ПОЛИТИКА
ЗА ЗДРАВЕН ТУРИЗЪМ
Доктор Кристина Георгиева ……..725

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ
НА ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ ПО КОХЕЗИОННАТА
ПОЛИТИКА ПРЕЗ XXI-ВЕК
Докторант Айтен Сабри …….. 733

ЗЕЛЕНАТА ИКОНОМИКА И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО
Докторант Александър Личев ……740

ПРИКЛЮЧЕНСКИЯТ ТУРИЗЪМ КАТО НЕРАЗДЕЛНА
ЧАСТ ОТ СВЕТОВНИЯ ТУРИЗЪМ
Докторант Виктория Янакиева ……..748

НЕГАТИВНИ ПРОЯВЛЕНИЯ ОТ ПРИЛОЖЕНИЕТО
НА МЕДИЦИНСКИЯ ТУРИЗЪМ
Докторант Десислава Александрова ……..754

СТРАТЕГИЧЕСКИ ПОДХОД ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ИЗИСКВАНИЯТА
ЗА СЕРИАЛИЗАЦИЯ НА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ ОТ СТРАНА НА ООП
Докторант Димитър Райчев ……761

ВЛИЯНИЕ НА КРИЗИСНИТЕ СЪБИТИЯ ВЪРХУ ТЪРГОВИЯТА НА ДРЕБНО

Доц. д-р Венцислав Перков[1]

Резюме: *В настоящата разработка е направен опит да се анализират настъпили кризисни събития, чрез прилагането статистически инструментариум за идентифициране на множество неизвестни структурни промени, за периода 1997-2021 г., и да се отчете тяхното влияние върху търговията на дребно в България. Анализирани са три променливи: една, характеризираща бизнес климата в търговията на дребно в България и две, описващи индексите на оборота в търговията на дребно.*

Ключови думи: *кризи, индикатор на бизнес климата, бизнес тенденции в търговия на дребно*

JEL: L81, E32

INFLUENCE OF CRISIS EVENTS ON RETAIL TRADE

Assoc. Prof. Ventsislav Perkov, PhD

Abstract: *In the present study is made an attempt to explore the crisis events by applying statistical tools to identify many unknown structural changes for the period 1997-2021 and to take into account their impact on retailing in Bulgaria. Three variables are analyzed, one – characterizing the business climate in retailing in Bulgaria and two, describing the short-term business statistics in wholesale and retail trade.*

Key words*: crises, business climate indicator, short-term business statistics in wholesale and retail trade*

JEL: L81, E32

1. Въведение

Целта на настоящата разработка е да се анализира влиянието на настъпилите кризисни събития върху търговията на дребно в България. За постигането на целта са поставени следните задачи: проучване на литературните източници, разглеждащи кризисните събития; анализ на статистическа информация, свързана с индикатора за бизнес климата в търговията на дребно в България и наблюденията на индексите на оборота в търговията на дребно.

2. Кризи и кризисни събития

Несигурността е отличителна характеристика на всяка една възникнала криза, а елементът на субективност при идентифицирането на дадена ситуация, като кризисна, е много силна (Венелинова & Ранев, 2015, стр. 180-

[1] v.perkov@uni-svishtov.bg, Стопанска академия „Д. А. Ценов“

182). От тази гл. т. всеки отделен индивид може да възприеме кризата като събитие, което се случва в определен момент, но засяга отделната единица от обществото в различна степен и в различно време. Други автори посочват, че корпоративните кризи са бедствия, предизвикани от хората, организационни структури, икономика и/или технологии, които причиняват значителни щети на човешкия живот и естествената и социална среда (Mitroff, Shrivastava, & Udwadia, 1987, p. 283). Организационната криза е събитие с ниска вероятност и силно въздействие, което заплашва жизнеспособността на организацията и се характеризира с неяснота на причината, следствието и средства за разрешаване, както и чрез убеждението, че трябва да се действа бързо при вземането и прилагането на решенията (Pearson & Clair, 1998, pp. 59-76).

Forgues & Roux-Dufort (Forgues & Roux-Dufort, 26-27 May 1998, pp. 1-5) разглеждат голяма част от дефинициите, описващи понятието „криза“, като се опитват да изяснят събитийната и процесната му природа. Подходът на разглеждане на кризите, като събитие, се фокусира върху инцидентът като единица за анализ. Процесният подход предполага последователност от бавно и бързо развитие на събитията и действията преди и след острата фаза на кризата. Следователно кризите се разглеждат като явление, разширено във времето и пространството, което предизвиква трансформация в организацията. При дефинирането на понятието „криза“ могат да се разграничат следните четири основни аспекта: природа на кризата, причини за кризата, последствия от кризата и динамика на кризата (Forgues & Roux-Dufort, 26-27 May 1998, p. 5). От тази гледна точка подходът за разглеждане на кризата като събитие се концентрира върху изясняване на природата на кризата и измерването на последствията от настъпването на даденото кризисно събитие (Forgues & Roux-Dufort, 26-27 May 1998, p. 6). Процесният подход на анализ на кризата залага предимно върху изясняване на причините и динамиката на кризата. Той определя, че кризата се развива в определен отрязък от време и не е единично събитие, което се случва на определено място (Forgues & Roux-Dufort, 26-27 May 1998, pp. 5-10). Кризите възникват на различни равнища: индивид, група, проект, организация, социални кризи. Социалните кризи са политически, културни, икономически, здравословни, природни и комбинация от кризи (Mehr & Jahanian, 2016, p. 143).

3. Методически и емпирични аспекти на изследването

Hsu, Gettings, Lease, Pan, & Wilkins (Hsu, Gettings, Lease, Pan, & Wilkins, 1998) разглеждат проблема с използването на времеви редове, като възможност за предсказване на опасни и потенциално катастрофални явления. Тази задача за прогнозиране се описва като мониторинг на кризи и форма на разпознаване на модели за вземане на решения. В същото време проявлението на кризите има явен графичен отпечатък при изследването на

времеви редове, където ясно си проличава настъпването на структурна промяна – обикновено рязък спад в анализирания икономически индикатор.

От тази позиция при изследването на кризисни събития могат да се използват, т.нар. структурни изменения (шокове) (structural break), които идентифицират промените около регресионната линия както при рязък спад в даден икономически времеви ред, което е сигнал за наличие на възможна криза, така и при рязък скок, което е сигнал за подем. Тестовете за структурни промени могат да се отнасят само за една структурна промяна като едновременно с това датата на промяна трябва да е известна – т. нар. тест на Chow (Chow, 1960, pp. 591–605). Фактът, че датата на промяна a priory е известна за този тест, предполага че изследователят има следните два варианта: да избере произволна дата на промяна; или да се избере дата на промяна, на база някои известни характеристики на изследвания времеви ред (Jouini & Boutahar, 2005, pp. 391– 422).

Другият случай е насочен към изследване наличието на множество неизвестни структурни промени и има няколко разновидности, описани от Jushan Bai and Pierre Perron (Bai & Perron, 1998, pp. 47-78), като: тестване на хипотезата за липса на структурни промени срещу тази за определен брой структурни промени, тестване на хипотезата за наличие на *l* изменения срещу тази за допълнителни изменения *l*+1, двоен максимален тест (наличие на глобални *l* изменения срещу липса на такива) и допълнителни резултати (Bai & Perron, 2003, pp. 72–78).

Стратегия на настоящото изследване обхваща няколко стъпки: 1) избор на променливи: Индикатор за бизнес климата в търговията на дребно, месечни данни за периода януари 1997 г. – май 2021 г.; Индекс на оборота в сектор „Търговия на дребно с хранителни стоки, напитки и тютюневи изделия“ (G47_FOOD), месечни данни за периода януари 2000 г. – май 2021 г.; Индекс на оборота в сектор „Търговия на дребно в специализирани магазини с хранителни стоки, напитки и тютюневи изделия“ (G472) за периода януари 2000 г. – май 2021 г.; 2) провеждане на анализ за наличие на структурни изменения в избраните времеви редове, чрез *l* изменения срещу допълнителни изменения *l*+1, двоен максимален тест и използване на информационни критерии за избор на точки на изменения; 3) графичен анализ.

Резултатите от анализа са поместени в таблици 1, 2 и 3. Тестваните опции за всички модели и всички променливи са: максимален брой на възможните шокове M=5, брой на наблюденията във всеки сегмент (trimming) ε=0,15 и зададено равнище на значимост при ε=0,15 – 0,05%.

В табл. 1 са представени резултатите от проведения анализ за наличие на структурни изменения (шокове) в избраните времеви редове, чрез приложен модел на *l* изменения срещу допълнителни изменения *l*+1. При прилагането на този модел, при индикатора за бизнес климата в търговията на дребно, не се наблюдават структурни изменения. Както е илюстрирано при

индекса на оборота в сектор G47_FOOD се наблюдават 5 шока, като са посочени и възможните дати на структурно изменение – м. май 2003 г.; м. юли 2006 г.; м. септември 2009 г.; м. декември 2013 г. и м. март. 2017 г. Съответно при индекса на оборота в сектор G472 са идентифицирани три шока: м. април 2009 г.; м. юни 2013 г. и м. юни 2017 г. Както се вижда броят на структурните изменения за изследваните променливи не съвпада, но за двата индекса се наблюдава сравнително съвпадение по години, като индексът на оборота в сектор G47_FOOD „избързва“ с от 3 до 6 месеца преди изменението в индекса на оборота в сектор G472.

Таблица 1 Наличие на структурни изменения в избраните времеви редове, чрез l изменения срещу допълнителни изменения l+1

Променлива		**Бизнес климат в търговията на дребно**	**Индекс на оборота в сектор G47_FOOD**	**Индекс на оборота в сектор G472**
Тествани опции		M=5; ε=0,15; значимост 0,05%	M=5; ε=0,15; значимост 0,05%	M=5; ε=0,15; значимост 0,05%
Тествани изменения (шокове)		0 срещу 1	0 срещу 1*; 1 срещу 2*; 2 срещу 3*; 3 срещу 4*; 4 срещу 5 *	0 срещу 1*; 1 срещу 2*; 2 срещу 3*; 3 срещу 4;
F-статистика		Незначима	Значима за всички	Значим от 1 до 3 вкл.
Дати на изменение (шокове)	**Последователна процедура**	-	2013M12; 2006M07; 2003M05; 2009M09; 2017M03	2013M06; 2009M04; 2017M06
	Процедура за преразпределение	-	2003M05; 2006M07; 2009M09; 2013M12; 2017M03	2009M04; 2013M07; 2017M06

Анализът на резултатите, посочени в табл. 2, показва наличие на структурни изменения и при трите променливи, като броят им варира от 3 до 5. Ясно се откроява несъвпадение при шоковете на бизнес климата в търговията на дребно и тези на индексите на оборота в сектор G47_FOOD и сектор G472. Тук отново се забелязва „избързване“ на структурните изменения при индекса на оборота в сектор G47_FOOD пред индекса на оборота в сектор G472, като последният шок почти съвпада като датиране и за двата индекса. При сравнението на резултатите между прилаганите модели се откроява голямо различие при индикатора за бизнес климата в търговията на дребно – при първия модел не са отчетени шокове, докато при втория и третия са датирани 4. Освен това се наблюдават леки разминавания в датирането на шоковете при индекса на оборота в сектор G47_FOOD при прилагането на двата модела с 1 до 3 месеца. Почти пълно съвпадение по дати се наблюдава при индекса на оборота в сектор G472.

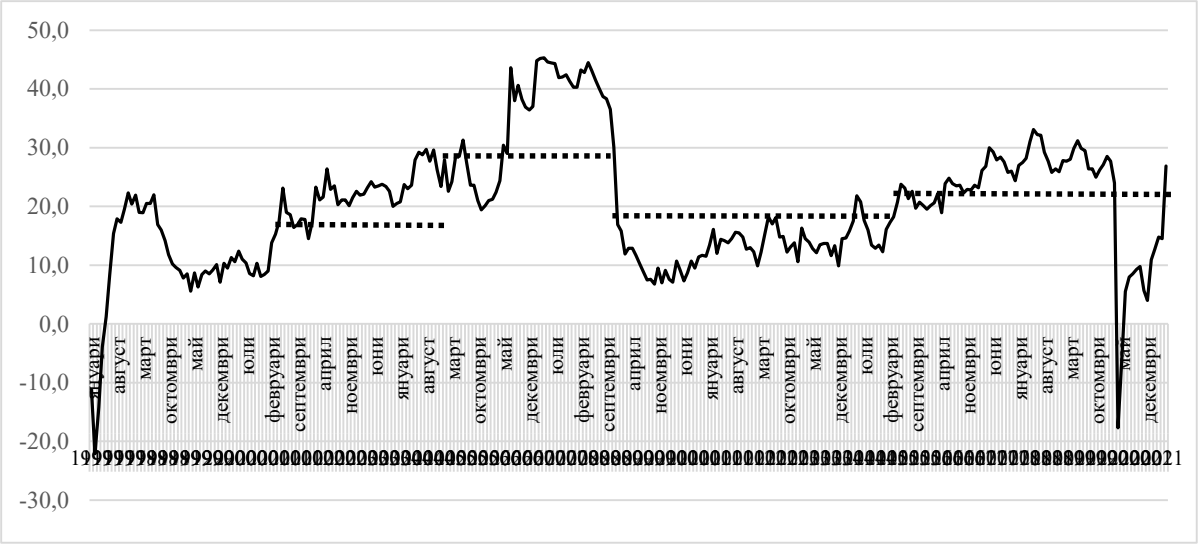
Таблица 2 Наличие на структурни изменения в избраните времеви редове, чрез двоен максимален тест (наличие на глобални l изменения срещу липса на такива)

Променлива	**Бизнес климат в търговията на дребно**	**Индекс на оборота в сектор G47_FOOD**	**Индекс на оборота в сектор G472**
Тествани опции	M=5; ε=0,15; значимост 0,05	M=5; ε=0,15; значимост 0,05	M=5; ε=0,15; значимост 0,05
Дати на изменение (шокове)	4: 2001M04, 2005M05, 2008M12, 2015M03;	4: 2003M06, 2007M03, 2014M03, 2017M05; 5: 2003M05, 2006M07, 2009M09, 2014M03, 2017M05;	3: 2009M04, 2013M07, 2017M06; 5: 2005M01, 2008M03, 2011M05, 2014M07, 2018M04
Мащабирана F-статистика	Значима за 4 шока	Значима за 4 шока	Значима за 3 шока
Претеглена F-статистика	Значима за 4 шока	Значима за 5 шока	Значима за 5 шока

Таблица 3 Анализ за наличие на структурни изменения в избраните времеви редове, чрез използване на информационни критерии за избор на точки на изменения

Променлива	**Бизнес климат в търговията на дребно**	**Индекс на оборота в сектор G47_FOOD**	**Индекс на оборота в сектор G472**
Тествани опции	M=5; ε=0,15;	M=5; ε=0,15;	M=5; ε=0,15;
Дати на изменение (шокове)	4: 2001M04, 2005M05, 2008M12, 2015M03	5: 2003M05, 2006M07, 2009M09, 2014M03, 2017M05	3: 2009M04, 2013M07, 2017M06
Критерий на Schwarz	Значим за 4 шока	Значим за 5 шока	Значим за 3 шока
Критерий на LWZ	Значим за 4 шока	Значим за 5 шока	Значим за 3 шока

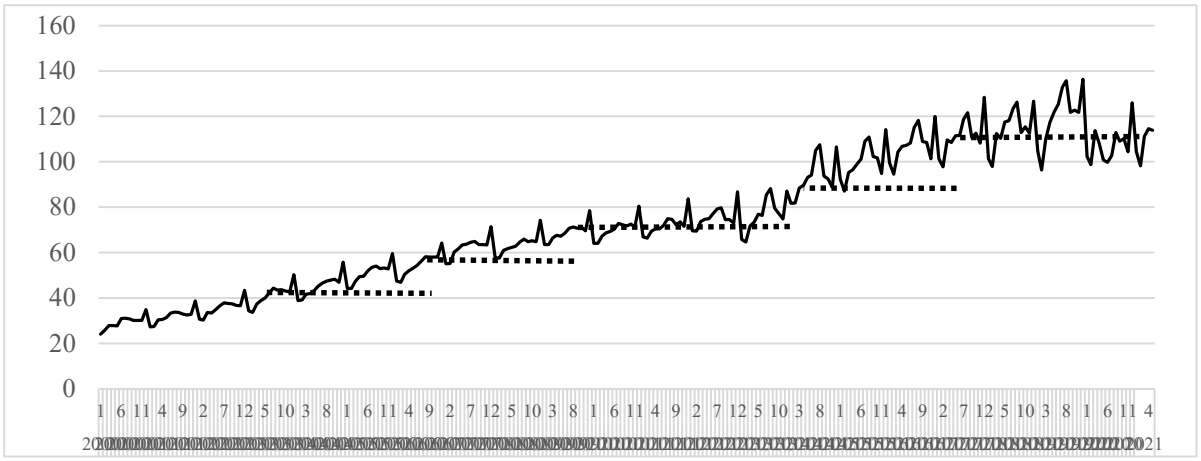
Анализът на табл. 3 затвърждава резултатите, поместени в табл. 2, като броят на шоковете, съответно за Индикатора на бизнес климата в търговията на дребно, индекса на оборота в сектор G47_FOOD и индекса на оборота в сектор G472, е 4, 5 и 3. Датирането, чрез моделите за двоен максимален тест и информационни критерии за избор на точки на изменения за трите индикатора, съвпада напълно. За визуализиране на резултати от табл. 1, 2, и 3 са построени фиг. 1, 2 и 3. На фиг. 1 с тъмна непрекъсната линия е отразена динамиката на индикатора за бизнес климата търговията на дребно, за периода януари 1997 г. – май 2021 г. С тъмна прекъсната линия са отразени структурните изменения, датирани според полученото в табл. 3, като началото на прекъснатата линия съответно е генерираната дата от табл. 3.

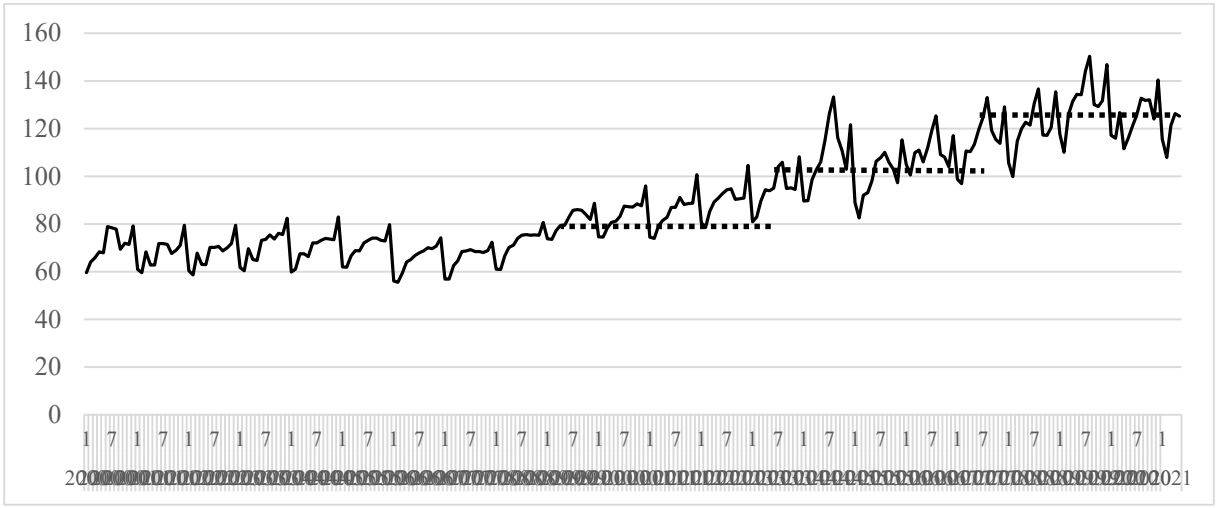
Фигура 1 Динамика и структурни изменения на индикатора за бизнес климата в търговията на дребно за периода януари 1997 г. – май 2021 г.
Източник: www.nsi.bg и собствени изчисления

Както се вижда от фиг. 1 мнението на анкетираните при съставянето на индикатора за бизнес климата в търговията на дребно е силно зависимо от наличието на кризисни събития в краткосрочен план. От фиг. 1 могат да се идентифицират няколко кризисни момента: в началото на 1997 г. за около 3 месеца, след това от средата 1998 г. до началото на 2001 г., следващият спад е в края на 2005 г., след това в края на 2008 г. и началото на 2009 г. – финансовата криза в България и през април 2020 г. – кризата с Covid – 19. Тези спадове в индикатора за бизнес климата показват краткосрочната реакция и психологическия натиск върху нагласите на мениджърите, включени в панела за изследване и съставяне на индикатора за бизнес климата в страната. Както се вижда, чрез прекъснатите линии са отбелязани три шока, свързани с подобряване на бизнес климата (подем) от м. април 2001 г., от м. май 2005 г. и м. март 2015 г. и един кризисен шок от м. декември 2008 г.

На фиг. 2 е визуализирана динамиката и структурните изменения на индекса на оборота в сектор G47_FOOD на България за периода януари 2000 г. – май 2021 г. Може да се отбележи, че през изследвания период не се идентифицират видими спадове в индекса на оборота в сектор G47_FOOD, освен за кратко в началото на 2020 г. Освен това тук се наблюдават 5 структурни промени в положителна посока, като в началото амплитудата е помалка, а след края на 2012 г. тя постепенно се увеличава. Това показва, че влиянието на различни кризисни събития като: Корона вирус SARS от 2002 г. в Китай, Финансовата криза от 2007 г., Свински грип H1N1 от 2009 – 2010 г., Птичи грип H5N1 (2005 г. – 2014 г.), Африканска чума по свинете – 2019 г., Covid -19 през 2019 г. и др. подобни кризисни събития не оказват очакваното силно влияние върху индекса на оборота сектор G47_FOOD.

Фигура 2 Динамика и структурни изменения на индекса на оборота в сектор G47_FOOD на България за периода януари 2000 г. – май 2021 г.
Източник: www.nsi.bg и собствени изчисления

Фигура 3 Динамика и структурни изменения на индекса на оборота в сектор G472 на България за периода януари 2000 г. – май 2021 г
Източник: Източник: www.nsi.bg и собствени изчисления

Анализът на фиг. 3 показва същата зависимост, като наличието на шокове се проявява твърде късно през м. април 2009 г., когато е отчетен първият, свързан с нарастване на индекса на оборота в сектор G472. Малко преди това се наблюдава „плато“, което започва от края на 2005 г. и продължава до края на 2008 г., следователно неговото начало не е реакция на финансовата криза от 2007 г., а на друго явление, предизвикало този спад. Освен това вторият шок се наблюдава от м. юли 2013 г., като една година покъсно започва увеличаване на амплитудата в движението на индекса на оборота в сектор G472. При започването на третия датиран шок, от м. юни 2017 г., тази разширена амплитуда се запазва, като при обявяването на кризата с Covid-19 от началото на 2020 г., се наблюдава лек спад.

4. Заключение

От направеното изследване могат да се открояят следните по-важни изводи: 1) кризите нямат чисто обективен характер, а субективният фактор и психологическата нагласа на хората определят силата на тяхното влияние, след отчитане на настъпването им; 2) тестваните модели, за избраните три индикатора, от една страна показват наличие на криза при тяхно проявление за дълъг период, от друга – наличието на структурни изменения, свързани с подем на икономиката, са значително по-голям брой; 3) за идентифицирането и потвърждаването на краткосрочни кризисни шокове, които са ясно видими при провеждането на графичен анализ, е препоръчително да се използват модели за тестване с известна дата на промяна.

Използвани източници

Венелинова, Н., & Ранев, В. (2015). Типология на кризисните контексти в управлението на публични инвестиционни проекти. Научни трудове на Русенския университет, 54, стр. 180-186.

Bai, J., & Perron, P. (1998). Estimating and Testing Linear Models with Multiple Structural Changes. Econometrica, 66(1), 47-78.

Bai, J., & Perron, P. (2003). Critical values for multiple structural change tests. Econometrics Journal, 6, 72–78.

Chow, G. C. (1960). Tests of equality between sets of coefficients in two linear regressions. Econometrica, 591–605.

Forgues, B., & Roux-Dufort, C. (26-27 May 1998). Crises: Events or Proceses? Hazards and Sustainability Conference. Durham, UK.

Hsu, W. H., Gettings, N. D., Lease, V. E., Pan, Y., & Wilkins, D. C. (1998). Heterogeneous Time Series Learning for Crisis Monitoring. AAAI Technical Report WS-98-07, (pp. 34-41).

Jouini, J., & Boutahar, M. (2005). Evidence on structural changes in U.S. time series. Economic Modelling, 391– 422.

Mehr, M. K., & Jahanian, R. (2016). Crisis Management and Its Process in Organization. Mediterranean Journal of Social Sciences, 7(5), 143-148.

Mitroff, I. I., Shrivastava, P., & Udwadia, F. E. (1987). Effective Crisis Management. The Academy of Management EXECUTIVE, 1(3), 283-292.

Pearson, C. M., & Clair, J. A. (1998). Reframing Crisis Management. Academy of Management Review, 23(1), 59–76.